

FÅGLAR I VÄSTMANLAND

Nr 4 - 2017

Fåglar i Västmanland

Nr 4, 2017

Årg 48, ISSN 1404-3297

Fåglar i Västmanland utges av Västmanlands Ornitologiska Förening (VOF) och utkommer med 3-4 nummer per år. Tidningen skickas med post till alla medlemmar

Redaktör

Christina Bredin

Ansvarig utgivare

Johan Karlsson

Distribution

Ulf Carlsson

Adress till FiV:

c/o Bredin
Bergslagsvägen 65
734 40 Hallstahammar

VOF på nätet: www.birdlife.se/vof

Medlemsavgift

Vuxna 140 kr
Famijemedlemskap 160 kr
Ungdom under 20 år 60 kr
Plusgiro 10654-2
Tryck: PrimaTryck, Hallstahammar

OMSLAGSBILDERNA

FRAMSIDA: DOMHERRE, LENNART WAARA
BAKSIDA: KUNGSFIRKARHONA, LENNART WAARA

Västmanlands Ornitologiska Förening (VOF)

Föreningen är en ideell, obunden sammanslutning som verkar för att bevara ett rikt fågelliv och öka kunskapen om fågelfaunan i Västmanland. Fågelskydd har spelat en central roll i föreningen sedan tillkomsten av VOF 1969. Inom styrelsen arbetar fågelskyddskommittén aktivt med flera konkreta projekt. Gruppen fungerar även som länk till myndigheter i frågor som rör fågelskydd. VOF arrangerar exkursioner och sammankomster och driver på olika sätt föreningens frågor. VOF är en regionalförening i BirdLife Sverige.

STYRELSE

Ordförande

Johan Karlsson, 070 666 0727
johan.karlsson.vof@gmail.com

Vice ordförande

Christina Bredin, 0706 344 120
christina.bredin@telia.com

Kassör

Inger Kjellberg, 070 170 9102
inger.kjellberg@gmail.com

Sekreterare

Joachim Karlsson, 0704-322157
jocke.karlsson@gmail.com

Fågelskyddsansvarig

Lise-Lotte Norin, 072 240 8701
lise-lote.norin@telia.com

Övriga ledamöter

Ulf Carlsson, 070 374 5979
ulf.carlsson@gmail.com

Kalle Källebrink, 070 640 0501
kalle.kallebrink@gmail.com

Seppo Leppälampi, 0766 459 780
seppoleppalampi@hotmail.com

Tommy Ryding, 070-497 42 13
tommy.ryding@gmail.com

INNEHÅLL

	Sid
Vår ordförande	5
Program	6-13
Tajgasångare gäckade skådare	14-15
Med VOF till Öland	16-17
Tre år efter branden	18-30
Minnesord Torbjörn Jansson	31
Vandring i Kaljoxadalen	32
Smalnäbbad nötkråka	33
Inhängt	34
Lokala fågelklubbar	35

FOTO: LENNART WAARA

En lyckad häckning av mindre flugsnappare har i år rapporterats från Rällen i Ljusnarsberg. Häckning har under perioden 1976-2016 konstaterats vid fem tillfällen.

Arten förekommer främst i högvuxen, gammal blandskog, men också i ädellövskog och sumpskog.

Redaktören

Snart är det jul men innan dess ska vi träffas på VOF:s Höstmöte den 2:a december. Det blev lite senarelagt i år men vi hoppas du har tid att komma och träffa skådare från andra delar av Västmanland. Det är alltid stimulerande att få höra vad som händer i andra delar av landskapet.

Är du i närheten av Köping på nyårsafton kan du åka till Norsa mellan 10 och 12, träffa andra skådare och värma dig med lite glögg. En trevlig tradition.

I januari har vi vårt Artrally som är en kul aktivitet mitt i vintern. Nytt för i år är att vid lika resultat vinner det lag som har kortaste körsträcka med motorfordon. De som cyklar eller går får alltså körsträcka 0 km.

Årsmötet 2018 har vi lagt in redan i februari. Vi har upplevt att många inte prioriterar att komma på ett årsmöte som ligger i april, då det ofta är full fart på skådan. I februari är du välkommen till VOF:s årsmöte i Skinnskatteberg.

Christina Bredin
christina.bredin@telia.com

DATUM ATT NOTERA

20 januari
11 februari

Artrally
Årsmöte i Skinnskatteberg

Fotoexperter inom Audio Video

AUDIO VIDEO

Vasagatan 22, Västerås
Tel. 021-186700,
butik@eggeborns.se

Västmanlands största foto & kikarsortiment!

Kom in i butiken och prova ut den kikare som passar just dig. Vi jobbar med välkända varumärken och har produkter i alla prisklasser. Hos oss hittar du allt från barnkikare & lappar till professionell fotoutrustning.

www.eggeborns.se

Vår ordförande Johan har ordet

För många kan senhösten och den annalkande vintern innebära stiltje på fågelfronten. För andra börjar nu en hektisk tid med vintermatning och full koll på det egna fågelbordet.

För mig började fågelintresset vid fågelbordet hemma i Kolbäck, så vinterfåglar ligger mig varmt om hjärtat. Så jag är just nu i full färd med att ordna min matning vid mitt jobb så att jag även denna vinter får en liten tillflyktsort på mina lunchraster.

Ett lugnare tempo i fågelmarkerna ger också tid till annat och nu finns det tid att ägna sig åt pappersornitologi. Jag är nyligen hemkommen från ett Landsdelsmöte i Annaboda där jag tillsammans med Seppo Leppä-lampi, representerat VOF. Under en helg har vi umgåtts och samverkat med andra funktionärer från Svealands alla regionalföreningar och även representanter från SOF-BirdLifes styrelse och stab fanns med.

Det blev en hel del fågelskyddsfrågor, men också en helg full med erfarenhetsutbyte mellan våra organisationer. En sak vi diskuterade var "Kedjan". Det projekt som startades 2010 där SOF-BirdLife och regionalföreningarna ska få en gemensam medlemsbas. Detta kommer att innebära att när man blir medlem i VOF så blir man automatiskt även medlem i SOF-BirdLife. Vidare kommer det att innebära att den som är medlem i SOF-BirdLife och bor i Västmanland automatiskt blir medlem i VOF.

Med tanke på att rösträtten på SOF-BirdLifes årsstämma sedan 2010 sker via ombud utsedda av regionalföreningarna så tycker jag att det för demokratins skull är hög tid att vi slutför detta projekt, så att alla medlemmar faktiskt får "rösträtt" i riksföreningen. För vi har fler medlemmar i SOF-BirdLife i Västmanland än vad vi har i VOF och alla som inte är medlem i båda föreningarna har alltså ingen demokratisk möjlighet att påverka SOF-BirdLife.

Nu ser jag fram emot ett givande Höstmöte den 2:a december och en vinter med många roliga vintergäster.

Vi ses i fågelmarkerna!

Johan

Johan Karlsson
070-6660727

Västmanlands Ornitologiska Förening

Vinterns program

Vår exkursionsverksamhet vänder sig främst till våra medlemmar, men det finns inget medlemskrav för att delta vid enskilda exkursioner eller utflykter. Gillar man det vi gör tror vi att man blir medlem. Om vi erbjuder en öppen verksamhet får fler chans att se vad vi gör och ta del av vår gemensamma kunskap och på så sätt ökar vi intresset för fåglar och naturen i Västmanland.

Vår ambition är att erbjuda två större utflykter heldag eller med övernattnings per år. En på våren och en på hösten. Mellan dessa så vill vi erbjuda kortare exkursioner minst en gång i månaden där vi besöker kända och okända lokaler med varierande svårighetsgrad på skådningen.

För att det ska bli lättare att se om en programpunkt passar just dig så klassificerar vi våra exkursioner utifrån svårighetsgrad.

Nybörjarvänlig skådning Inga förkunskaper behövs, ledarna kommer att hjälpa till med artbestämning och de flesta arter kommer att pekats ut.

Lätt till medelsvår skådning Viss erfarenhet kan behövas, men ledare och mer rutinerade deltagare kommer givetvis att hjälpa till med t ex artbestämning.

Avancerad skådning Erfarenhet krävs. Dessa utflykter är inga guidade turer utan här skådar vi i lag och alla förväntas hjälpas åt utifrån sina förutsättningar.

Avgifter, Om inget annat anges så är våra aktiviteter gratis. När vi behöver ta bilen samåker vi och delar på milkostnaden som beräknas till 16 kr/mil.

DECEMBER 9 – 17

I samband med Radiohjälpens insamling Musikhjälpen så arrangeras Skådarhjälpen som syftar till att fågelskådare på ett lustfyllt sätt ska vara med och bidra till Musikhjälpen. Det är ett artrally där man samtidigt också bidrar med 1 kr/art man ser.

Tävlar gör man lite som man vill. Man kan tävla internt mot bästa kompis, men det pågår också en tävling mellan olika landskap, så ju fler som är med och rapporterar in arter, desto mer pengar kommer in till Skådarhjälpens insamlingsbörssa och desto bättre går det för Västmanland i tävlingen.

Vill man inte tävla går det utmärkt att bara skänka pengar.

Målarter: Alla

Avgift: 1 kr/art till Musikhjälpen.

Mer info: <http://www.skadarhjalpen.se/>

DECEMBER 10 – ADVENTSSKÅDNING

Vi avslutar året med en adventsexkursion där vi besöker matningar runt om Västerås.

Vi bjuder på glögg och pepparkakor och förhoppningsvis lite trevliga fåglar. Vilken eller vilka matningar vi besöker bestämmer vi

FOTO: JOHAN KARLSSON

sent när vi vet vilket väder och vilka matningar som har bäst fart på fåglarna.

Som längst blir det c:a 2.5 km att gå, men de allra flesta platser ligger mycket närmare och vi anpassar oss givetvis så att alla som vill kan vara med.

Ledare: Marjatta Ericson

Anmälan: till Johan Karlsson, 070-6660727

johan.karlsson.vof@gmail.com

Samling: 09:00 vid Vallby Friluftsmuseum

Svårighetsgrad: Nybörjarvänlig skådning

Fysisk krävande: Upp till 2,5 km att gå beroende på vilken matning vi besöker

Målarter: Övervintrande fåglar

JANUARI 13 – EKOSKÅDNING I HUVUDSTADEN

FOTO: GIGI SAHLSTRAND

Vi fortsätter att starta året med en exkursion till Stockholmsområdet där vi besöker olika vinterlokaler. Precis som förra året åker vi tåg till Sundbyberg och besöker Lötsjön och Råstasjön för att sedan fortsätta med Tunnelbana in till Kungsträdgården som ligger ett stenkast från matningsflotten vid Stockholms ström. Deltagarna betalar och löser sina egna biljetter för detta och mer information om priser och avgångar kommer att meddelas på hemsidan och på Facebook när vi har koll på tidtabellerna för vintern.

Datum: 13/1

Anmälan: till Johan Karlsson, 070-6660727

johan.karlsson.vof@gmail.com

Ledare: Johan Karlsson

Samling: Preliminärt 07:00 vid Västerås Centralstation

Svårighetsgrad: Nybörjarvänlig skådning

Fysisk krävande: Totalt c:a 8 km promenad uppdelat på flera etapper.

Målarter: Övervintrande fåglar.

JANUARI 20 - ARTRALLYT

Det årliga Artrallyt får du inte missa. Vi skådar som vanligt i lag och får börja redan kl 00.00 och hålla på till kl 15.00. Det finns tre prestigefyllda priser att kämpa om. Korparna, Tofsmesen och Pilgrimsfalken. Börja trimma ditt lag redan nu så ses vi lördag 20/1.

JANUARI 20 - ARTRALLY

Lördag 20 januari 2018 inbjuder VOF såväl nybörjare som mer erfarna fågelskådare att vara med i vår spännande tävling där det gäller att skåda så många fågelarter som möjligt i det vintriga Västmanland. Det finns två priser att kämpa om: Korporna för totalt flest sedda arter och Tofsmesen som delas ut till det lag som procentuellt sett flest arter i sin kommun baserat på antal sedda och rapporterade arter i Artportalen under januari tio år tillbaka. Dessutom Pilgrimsfalken för skådarna i Hallstahammar.

Regler och förutsättningar

- Alla arter räknas som man ser eller hör kl. 00.00-15.00.
- Ett lag består av minst två deltagare.
- Mer än halva laget ska identifiera fågeln. Är man 3 personer ska minst 2 identifiera den osv.
- Man får bara räkna arter inom 1 kommun.
- Ett lag ska föränmälas om antal deltagande samt önskad kommun.
- Vid lika resultat vinner det lag med kortaste körsträcka som redovisas samtidigt med de vanliga arterna.
- SOF:s etiska regler gäller under hela tävlingen. Finns att läsa på SOF:s hemsida: birdlife.se.

Pris Tofsmesen.
Fågeln är handgjord
av Christer Svensk.

Här är de data som det kommer att räknas procent av för Tofsmesen:
Arboga 79, Fagersta 76, Hallstahammar 98, Hällefors 73, Kungsör 71, Köping 103, Lindesberg 103, Ljusnarsberg 47, Nora 82, Norberg 68, Sala 88, Skinnskatteberg 63, Surahammar 90, Västerås 107.

Vinnare 2017

Korporna vanns av lag Swift från Västerås med Tommy Ryding, Johan Brenander och Fredrik Engström på 58 arter.

Tofsmesen vann Gruvbusarna från Skinnskatteberg med bröderna Rhönnsstad på 51 arter, vilket är 81 % av antalet rapporterade arter på Artportalen i januari.

Återsamling

Klockan 16.30 träffas vi sedan på restaurang Westerqvarn i Mölntorp Hallstahammar för att äta god mat och gå igenom våra listor och hylla segrande lag.
Gräddstuvad pyttipanna med dryck serveras för 120:- + dryck.

Givetvis rapporteras roliga arter på Artportalen även dagarna och veckorna innan rallyt och om någon hittar en raritet under rallyt så ska den larmas precis som vanligt.

Anmäl ditt lag till Ulf Carlson 0703 745 979 eller mail till vof.artrally@gmail.com senast 18 januari 2018.

**STÄLL UPP FÖR FÅGELSKÅDNINGEN
I VÄSTMANLAND!**

Studie
främjandet

JANUARI 27 – VINTERFÅGLAR INPÅ KNUTEN

Den sista helgen i januari räknas fåglar vid fågelborden runt om i Sverige. Vid den senaste räkningen "deltog" över 20 000 fågelbord! Helgen förlängs dessutom med fredag och måndag för att också förskolor och skolklasser ska kunna delta.

VOF kommer under lördagen att arrangera en offentlig räkning vid matningen i Notuddsparken i Västerås. Dit är alla välkomna att hjälpa till och ställa frågor om fåglar och fågelskådning.

Plats: Notuddsparken Västerås

Tid: 10:00-13:00

FOTO: NICLAS LIGNELL

FEBRUARI 11 - VOF:S ÅRSMÖTE I SKINNSKATTEBERG

Läs mer på sid 11.

FEBRUARI 17 – ROVFÅGLUTFLYKT

En av våra mest populära exkursioner, då vi åker runt och spanar efter övervintrande rovfåglar.

FOTO: WIKIMEDIA

De som stannar blir oftast väldigt stationära och dessa ska vi lägga fokus på och försöka hitta under en dagstur på slätter och skogarna runt Västerås.

Vi avslutar dagen vid någon matning eller annan intressant observationsplats.

Anmälan: till Johan Karlsson, 070-6660727

johan.karlsson.vof@gmail.com

Ledare: Johan Karlsson

Samling: 7:30 Vallby Friluftsmuseum

Svårighetsgrad: Medelsvår skådning

Fysisk krävande: Vi åker bil mellan olika observationsplatser och går kortare sträckor.

Målarter: Rovfåglar.

FOTO: JOHAN KARLSSON

MARS 3 –ÖRNRÄKNING KI 10-12

Rördrommens fältstations årliga örnräkning då ett antal stationer bemannas runt om i Mälardalen.

Dessa stationer ligger i Västmanland: Hästnäs vid Arboga, Borgåsen vid Surahammar, Norsa vid Köping, Kungsudden i Kungsör, Parkeeringen vid Borgåsund i Strömsholm, Gäddeholms båthamn i Västerås. Alla är välkomna att komma till dessa platser och hjälpa till att spana efter örn. År 2016 rapporterades 50

havsörnar från stationerna öster om Hjulsta-bron i Mälaren.

MARS 17-25 – UGGLELYSSNARVECKAN

Vecka 12 är det dags för vår årliga ugglevecka med flera exkursioner och aktiviteter i uggle-skogarna runt om i Västmanland.

FOTO: WIKIMEDIA

Varje år under 9 nätter sammanställs alla observationer i landskapet. Samtidigt samlas lokalklubbar och fågelintresserade och åker runt och lyssnar eller skådar. Eftersom ugglor följer sorkarnas population så varierar resultaten år till år. Även vädret under uggleveckan spelar en viss roll för resultaten.

Resultat från tidigare år finns här:

www.birdlife.se/projekt/uggleveckan/

Ansvarig: Sören Larsson, 070-567 8725,
soren20@telia.com

MARS 24 – UGGLELYSSNING KRING VÄSTERÅS

Av Sveriges 11 ugglearter är det bara tornugglan som aldrig är sedd i Västmanland. Fjällugglan är en ytterst sporadisk vintergäst, hökuggla och jorduggla ses årligen och åtminstone hökugglan har häckat här så sent som 2017. Men hela 7 arter häckar regelbundet och dessa ska vi göra allt vad vi kan för att lyckas höra under en kväll.

För att maximera möjligheterna att kunna ta oss fram på små skogsvägar bör vi inte vara fler än fyra bilar. Därför begränsas antalet deltagare till 15.

Anmälan: till Johan Karlsson, 070-6660727
johan.karlsson.vof@gmail.com

Ledare: Johan Karlsson

Deltagare: Max 15 deltagare [först till kvarn]

APRIL 21 - HELDAGSEXKURSION TILL SVARTÅMYNNINGENS NATURRESERVAT, ÖSTERGÖTLAND

I slutet av april gör vi en längre utflykt och i år styr vi mot Östergötland och Svartåmynnens naturreservat vid sjön Roxen. Vid Svartåns mynning breder vidsträckta

strandängar ut sig och på våren gästas området av rastande fåglar.

Mer om denna utflykt kommer i nästa nummer av FIV och på webben.

FOTO: JOHAN KARLSSON

Samling: 17:00 Vallby Friluftsmuseum

Svårighetsgrad: Medelsvår skådning

Fysisk krävande: Vi åker bil mellan olika observationsplatser och går kortare sträckor.

Målarter: Ugglor.

Program Raphönan Västmanland

Vi träff första måndagen i månaden kl. 18.00.

Inneträffarna i Studieförbundets lokal Pilgatan 8 i Västerås. Ta med fika.

Alla fågelintresserade tjejer är hjärtligt välkomna.

Raphönorna deltar även i VOF:s ordinarie utflykter.

DECEMBER – måndag 4/12

Inneträff. Fågelbordens fåglar, vinterns läten och Artrallyt.

JANUARI – måndag 8/1

Inneträff. Vi går igenom hur man använder Artportalen i datarummet.

JANUARI 20 - Artrallyt

Raphönan deltar med några lag.

FEBRUARI – måndag 5/2

Inneträff. Fåglars ägg och bon

MARS – måndag 5/3

Inneträff. Genomgång av vadare.

Kontaktpersoner:

Christina Bredin, 070 634 4120

Marjatta Ericsson, 070 600 0827

Raphönan skådar vid Asköviken

Obs! Ändringar i programmen kan uppstå. Håll utkik på hemsidan och på Facebook för aktuellt program.

INBJUDAN TILL ÅRSMÖTE med Västmanlands Ornitologiska Förening SÖNDAG 11/2 2018 kl 15-17

Kl. 15.00 Årsmöte i Skinnskateberg
Lokal: Finska Föreningen, Herrgårdsvägen 2
Dagordning enligt stadgarna.
Fika serveras
Bildvisning från en resa i Brasilien

Program Daglediga

Inomhusträffar torsdagar i Studieförfrämjandets lokaler, Pilgatan 8C Västerås börjar alltid kl 14.00 och slutar efter ett par timmar. Du är välkommen dit utan förfrämjanden. Vissa gånger har vi ett i förväg bestämt program med inbjudna föreläsare, andra gånger deltar vi själva med våra egna erfarenheter och visar bilder, filmer eller tar upp frågor till diskussion.

Dagsutflykterna startar oftast på morgonen och vi är ute 4-5 tim. Samling vid Vallby Friluftsmuseum P. för samåkning. Milersättning 8 kr/mil till föraren. Tider och utflyktsmål kan ändras. Titta på VOF:s hemsida för aktuell information. Anmäl dig senast dagen före.

07 dec Föreningsträff. Aktse, fem berättelser i ord och bild från en vecka i Sarek.

14 dec Föreningsträff. Avslutning.

Vårterminen 2018 startar torsdag 11 januari kl 14.00 i Studieförfrämjandets lokaler. Vårprogrammet publiceras på VOF:s hemsida.

Kontaktpersoner dagledigas verksamhet:

Bo Askerin	070 – 172 26 50	Göran Johansson	070- 684 73 85
Britt Björkman	073 - 096 85 20	Lennart Urby	070 - 317 55 42
Erik Westman	073 - 023 85 90	Sten-Ove Sandell	073- 544 56 20
Gunnar Nordesjö	021- 188055	Ulla Stengärde	073- 984 29 46

Studie
främjandet

Program lokala klubbar i Västmanland

Tid	Lokal klubb	Aktivitet
December		
02	Hedströmsdalen	Besök vid vintermatning i HOFs norra delar
05	Arboga	Månadsmöte - kl 19.00 Stadsbiblioteket
31	Hedströmsdalen	Nyårsafton vid Norsa kl. 10.00 – 12.00
Januari		
09	Arboga	Månadsmöte - kl 19.00 Stadsbiblioteket
13	Frövi	Endagsinventeringen.
21	Alla	ARTRALLY. Avslutning vid Westerqvarn, Mölntorp 16:00.
28	Arboga	Stadsfågelräkning – kl 10:00
Februari		
01	Frövi	Årsmöte. Museet Frövifors
03	Arboga	Strömstareinventering i Arboga kommun
06	Arboga	Årsmöte - kl 19.00
22	Hallstahammar	Kretsstämma Naturfotografiska galleriet, Hallstahammar
Mars		
03	Arboga	Örnräkning kl 10-12 på Hästnäs udde
06	Arboga	Månadsmöte – kl 19:00

De flesta klubbar hade inte sina program för hösten klara, när FIV skulle till tryckeriet. Gå till resp fågelklubbs hemsida för aktuell info. Länkar finns på birdlife.se/vof.

VÄLKOMMEN TLL VOF:s HÖSTMÖTE LÖRDAG 2 DECEMBER

Tid: 9.30 - 16.00. Fika från 9.00, lunch 12.00
Plats: Hagabergsskolan, Hörntorpsv. 20, Västerås

Vi ser fram emot att få träffa skådare från alla hörn av Västmanland. Alltid spännande att få höra vad som händer i fågelmarkerna. Är du ny i föreningen är detta ett bra tillfälle att lära känna andra skådare och få tips om skådning.

VOF bjuder på fika och lunch.

Anmäl dig till:
christina.bredin@telia.com eller 0706 344 120.

Tajgasångaren gäckade skådarna på Ängsö

Text & bild: Niclas Lignell, GID Natur

Näst sista helgen i september arrangerade VOF tillsammans med GID Natur en weekend-träff på Ängsö. Ambitionen var ett evenemang som liknar en längre exkursion på mer avlägsna platser, men nu på hemmaplan.

Ängsö är ett naturreservat två mil sydost om Västerås. Naturreservatet består av ett stort antal öar, holmar och skär i Mälaren. Det karakteriseras av sitt småskaliga jordbrukslandskap. Topografi och ägo förhållanden har bidragit till att ålderdomliga bruksformer bevarats i landskapet. Spår av detta syns än i form av små bruksenheter med strandängar och hagmarker som hävdats i sekel. Ängsös historia med ett feodalt styre som bara förekom på ett fåtal platser i Sverige har gjort att den gamla fastighetsbildningen har bestått och därför är kulturhistoriskt unik.

I reservatet finns därmed många naturtyper av stort intresse. De så kallade ”stäppartade torrängarna” har i länet sin huvudförekomst just här. Samtidigt bjuder Ängsö på fantastiska betesängar, hagmarker, småvatten, ädellövskog och gammal barrskog. På det stora hela skapar Ängsö en ”kustkänsla” som det är svårt att hitta i vårt annars i vårt landskap,

Ängsö skola, som ägs av Westmannastiftelsen, användes som vår bas för logi och mat.

DAG 1 — Vi samlades i skolan sent på fredagens eftermiddag. Vädret var lite besvärligt med regn men ändå lovande NO vindar. Efter att alla installerats sig tog vi en kvälls promenad till viken öster om slottet. I det svaga ljuset och lätta regnet kunde vi notera kricka, gräsand och knipa. En gärdsmys tickade i strandkanten. Vi beslutade oss för att gå en

Tajgasångaren

sväng in i slottsparken för att eventuellt få kontakt med någon katt- eller sparvuggla. Den tilltagande blåsten och regnet bidrog nog till att vi misslyckades med detta.

DAG 2 — Uppstigning före gryning för att börja dagens skådning vid Dyviks kvarn/klippor. En mycket bra och strategisk plats på Ängsös västra sida med fin utsikt över Granfjärden och med fri sikt ända bort till Gimpelstenarna 6 km ut på fjärden. Förutom fin utsikt har Dyviks klippor genom åren visat sig var en bra lokal för streckande tättingar, då de ofta följer strandlinjen under sin flytt söder ut.

Med det rådande väderläget med nu vindar rakt från ost sektorn hade vi byggt upp förhoppningar om att kunna finna fågel som blåst in från östersjökusten. När vi 06:30 inledde spanandet över Granfjärden kunde vi snabbt notera att antalet rastande skäggdoppingar var anmärkningsvärt. Minst 200 kunde vi räkna till samt en lom som rastade på vattnet, det visade sig ganska snart vara en smålom! Även det en art som vi blev glada att upptäcka.

Spanadet efter sjöfågel avtog och vi började lägga fokus på att leta lite småfågel i skogskanten. Hoppet fanns om att kunna finna något riktigt skoj efter nattens ostvindar. Och

helt plötsligt satt den där och lockade i ett de låga träden närmast vattnet – en tajgasångare.

Fågeln visade upp sig snabbt och försvann sedan i vegetationen söder ut. Alla hade fått se och höra den men ingen han få en bild på den. Vi gav inte upp utan fortsatte letandet där den försvann. Snart fick vi korn på den igen när den födosökte lite högre upp bland tallarna. Äntligen lyckades den också fångas på bild – om än inget mästerverk men tydligt nog för att ha en bra dokumentation. Västmanlands 16:e fynd av tajgasångare var ett faktum. Fågeln försvann sedan spårlöst runt 08:10, fler tillresta skådare eftersökte den under hela dagen men den gick inte att återfinna.

Nöjda med detta bestämde vi oss för att fortsätta dagen på södra Ängsö och leta mer småfågel i hagmarkerna N om Långholmsbrygga. Här noterades inga sensationer med några gransångare är värda att nämna. Vid Lunch hade vi tagit oss till utkikstornet vid Dahllins trädgård på östra sidan av ön. Här tänkte vi en eld på den fina eldstaden och vi hade en mycket angenäm grill lunch med mycket gott snack och god mat!

Med påfyllt energiförråd gav vi oss sedan ut på några vandringar i hagarna på den nordöstra delen av ön. Det var påtagligt stilla i markerna men observationer av dubbeltrast och en sjungande flock med steglitsers uppskattades. Vi avslutade dagen i fält med att först spana lite efter rovfågel från Enkullabackarna, där en tornfalk och en ormråk visade upp sig.

Till denna helg hade vi även bjudit in Frida Johnsson att under en timme berätta om de två TV-produktioner hon deltagit i. ”Fågelön” och ”Det stora fågeläventyret”. Kl. 19:00 kickade Frida igång sitt föredrag till 25 personer stora glädje. Frida berättade på ett mycket varmt och avslappnat sätt om hur det gått till när hon fick erbjudandet att vara med i dessa produktioner, hur upplägget bakom det vi ser i TV-rutan funkar och även en hel del roliga detaljer om detta.

Tusen tack Frida för att du kom och bjöd på ett mycket uppskattat innehåll denna helg! Kvällen avslutades med fika, nattfjärilslysning och allmänt trevligt samkväm.

DAG 3 — Taggade av gårdagen och Fridas fina föredrag gav vi oss på söndagens morgon åter ut till Dyviks kvarn/klippor. Redan i det första svaga morgonljuset kunde några av oss höra en tajgasångare locka några gånger... den var alltså kvar...

Dock tystnade den snabbt uppe bland alträdens toppar och lövverk och ingen fick syn på den. Vi beslutade oss för att positionera oss på klipporna för lite span över Granfjärden. En skärpiplärka var det första som noterades, den kom flygande och lockande förbi mot norr.

Efter en timme på plats kunde åter tajgasångarens lockläte höras några gånger bland ett stort antal mesar, men oj vad svårt det var att få syn på den. I letandet efter tajgasångaren hittades även en sen grå flugsnappare, två gransångare och en forsärla. Plötsligt flyttade sig hela meståget ut från det lite tätare trädbeståndet till ett gles buskage närmas stranden. Därifrån kunde vi nu höra tajgasångaren locka igen och även få syn på den. När vi skulle beskriva för varandra var den satt kom det en beskrivning som löd ”iden låga lilla tallen grenen som går ut till vänster” och en beskrivning löd ”i den lilla sälgens vänstra del”.

Meståget drog sedan in mot land och den mer täta skogen. Vi stod nu mycket funder samma och kunde helt enkelt inte utesluta att det varit två tajgasångare med i denna grupp med mesar.

Detta var det sista som sågs av tajgasångare denna helg på Ängsö. Vi gjorde sedan åter ett besök på södra delen av ön och i dag var det mer fart på småfågeln där järnsparv dominerade med åtskilliga individer som både rastade och sträckte söder ut. Vid 11-tiden begav vi oss tillbaka till skolan för utcheckning och gemensam städning.

Sammanfattningsvis en mycket lyckad helg med många trevliga möten bland fåglar och folk! Vi var 12 personer som bodde i skolan, medan några valde att bara delta någon dagarna. Totalt var det 28 st fågelintresserade personer som var med och gjorde detta till en minnesvärd helg och vi var alla överens om att vi vill göra om detta nästa höst igen. ■

FOTO PETER JOSEFSSON

Text: Johan Karlsson

Fredag den 13 oktober styrde nio förväntansfulla skådare söderut mot Öland från Västerås. Då fanns redan fler Västmanlänningar på plats och vi visste redan ganska väl vad som väntade oss.

Någon makalöst intensiv raritetshelg som förra året skulle vi inte få uppleva, men en och annan godbit skulle vi nog kunna få se. Vi var uppdelade i tre bilar och för att fördriva tiden ner till bron körde vi ett litet artrally där laget som kom sist skulle få diska efter första midagen. Två lag kom sist och det blev trångt framför diskbänken.

Kungsfågelsångaren som setts fram till dagen innan avresa verkade vara försvun-

nen, men berglärkor och kungsfiskare hade siktats vid Grönhögen så vi åkte ditåt. Någon kungsfiskare lyckades vi aldrig se, men en berglärka visade upp sig fint för oss och efter att ha dammsugit Grönhögen på arter hoppade vi in i bilarna och åkte ner mot udden där en prärielöpare setts från och till under dagen.

På udden träffade vi en hel hög med andra Västmanlänningar och det blev nästan svårt att fokusera på att hitta prärielöparen för att man ville hinna med att vara trevlig också, men efter ett tag hörde jag en skådare nästan mumla ut att han såg fågeln. Jag hittade den ganska omgående på hans beskrivning och ropade ut den så att fler kunde höra. Då flög den rackaren iväg, men Jocke lyckades följa den i sin tub och styrde oss andra rätt och efter ett tag fick fler syn på den och när den landade kunde vi lätt ge riktmärken så att alla kunde se den.

Den måste ha hållit sig borta länge, för parkeringen utanför fågelstationen tömdes ganska snabbt på folk när den väl var lokaliserad.

Vi tog en tur ner till udden och sträckskådade lite innan vi blev hungriga och åkte till Ås Vandrarmen och käkade tacos.

FOTO: FILIP JANSSON

FOTO PETER JOSEFSSON

Dag två skulle vi ägna morgontimmarna åt sträckskådning, men en ganska jobbig dimma satte stopp för det. Vi gav upp ganska snabbt och åkte till Seby läge för att hitta en mindre flugsnappare. Det gick ganska snabbt och när vi stod där kom ett gäng från Fagersta och meddelade att en brelle siktats i Hulterstad strax norr om Seby, men den verkade ha dragit ut till havs, för vi såg inte till den trots intensiv spanande.

Efter lite fika så gav vi oss vidare ut på sjömarken mellan Seby och Gräsgård. Vi behövde skärpiplärka i gruppen och det brukar rasta en hel del piplärkor där. En lärorik liten promenad där vi kunde jämföra skär- och ängspip både läte och utseende.

Nu drog vi oss upp mot Stenåsa för lite shopping på Naturbokhandeln och lunch i trädgården. När vi nästan var färdiga så fick vi larm om en rödhalsad gås en bit söderut. Nu blev det brått i gänget och draget som uppstod där visade verkligen på vilket sug det var efter något ovanligt.

En riktigt skön dag, med ganska lugnt tempo och mycket tid till primärskådning jämfört med förra årets galna flängande efter rariteter.

Dag tre hade vi mycket bättre väder och nu gick proppen ur för de vitkindade gässen. Över 100 000 sträckte från Öland under några få morgontimmar. Ett makalöst skådespel och de av oss som under gårdagens planering velat åka till Löttorp för att titta på en vitögad dykand tyckte nog att det var bra att de blev övertalade att stanna på udden.

Återigen blev det mest primärskådning och vi gick till Södra Lundsjötorpet och spanade ut över Schäferiängarna. Där fick vi se en pilgrimsfalk jaga vitkindade gäss och ett ganska bra fjällvråk- och sparvhökssträck. Vi såg också till att fylla resans artlista med mycket smått.

Några av oss ville ner till Naturrum och Naturbokhandeln på udden och vi delade upp oss. Vi som blev kvar fick se en trädlärka och en jorduggla och en av oss lyckades se den bruna glada som larmades från Kungsgården.

Jordugglan var kvar och alla fick se den, men sen gick proppen ur även oss, så vi beslutade oss för att börja dra oss hemåt. Ett kort besök i Västerstadsviken fick bli det sista vi gjorde innan vi sa farväl till Öland för denna gång. ■

Tre år efter branden

Det stora brandområdet i Västmanland

Text: Sören Larsson och Gunnar Lignell

Torsdagen den 31 juli 2014 är det varmt och mycket torrt i de västmanländska skogarna. Temperaturer kring + 25 C uppmättes och det blåste ca 5 m/s i området. Vid middagstid den här torsdagen larmades SOS om en skogsbrand nordost om Seglingsberg. Det brann på en yta av 30 x 30 meter strax intill en skogsmaskin som utfört markberedning i området trots brandfaran. Maskinföraren klarar inte av att släcka själv, utan kontakter Räddningstjänsten. Det är upptakten till att den största skogsbranden i modern tid drabbar och ödelägger stora arealer skog i ett område som omfattar 13 800 hektar (20 000 fotbollsplaner). Fredag den 15 augusti 2014 anses elden vara under kontroll.

Fågelinventeringar, delrapport

På ett tidigt stadium under och direkt efter branden uppstod tankar bland medlemmar i Västmanlands Ornitologiska Förening (VOF), att denna i vår tid unika händelse borde dokumenteras med avseende på hur fåglar ny- och återetablerar sig i området. Så föddes också tanken på att genom systematiska studier under en femårsperiod följa fågellivets utveckling i brandområdet. I denna rapport kommer

resultatet för de tre första årens fältarbete avseende linjetaxeringar utefter skogsvägar att sammanfattas. Övriga projekt som VOF bedriver i området (rödstjärtholkar, spelplatser för orre/tjäder och sjöberoende fåglar) rapporteras separat.

Projektet har det långa namnet "Longitudinella studier av ny- och återetableringar av fågelarter i brandområdet i Västmanland".

Föreningen fick klartecken från länsstyrelsen i Västmanlands län att starta väginventeringarna under mars år 2015.

Syfte och metod

Syftet med vår inventering är att samla kunskaper kring hur fåglar återetablerar sig i ett skogsområde som utsatts för en kraftig brand. Studien genomförs i form av linjetaxeringar efter i förväg bestämda vägar i naturreservatet "Hälleskogsbrännan" och inom det anslutande ekoparksområdet, samt några vägar inom produktions-skogsområdet.

Under år 2017 utvidgades studien till att omfatta ytterligare några vägningsnitt i produktionsområdet. Sammantaget inventeras 12 vägsträckor med en sammanlagd sträcka på 68 kilometer.

Inventeringarna är som tidigare nämnts linjetaxeringar, med undantag för nattinventeringarna i juni som görs som punkttaxeringar. Linjetaxeringarna genomförs under andra dekaden i mars, och under första dekaden i april, maj och juni. Nattinventeringen i juni, som alltså är en punkttaxering, sker under perioden 5:e - 15:e juni. Vid väginventeringarna räknas alla sedda och hörda fåglar 50 meter från vägen. Den inventerade ytan kan liknas vid en kvadrat som omfattar en hektar kring vägen och som förflyttar sig allt eftersom inventeringen rör sig framåt. Inventeringarna genomförs från soluppgång och ungefär 2 timmar framåt, och skall idealt genomföras vid god väderlek och med ringa vind, yttre förutsättningar som ibland kan vara svåra att uppnå. Nattinventeringen sker mellan klockan 23:00-02:00 och skall liksom morgoninventeringarna genomföras under optimala väderbetingelser.

Alla fåglar utmed vägen räknas och för ett urval arter, så kallade "projekterter" redovisas också koordinater (RT90), med hjälp av till projektet inköpta GPS-läsare. Projekterterna är; samtliga arter av hackspettar, skogsme-sarna (talltita, tofsmes, svartmes, stjärtnes och entita), skogshöns (tjäder, orre och järpe) samt arterna, enkelbeckasin, skogssnäppa, skogs-duva, trädlärka, stenskvätta, gransångare, törnskata, domherre och ortolansparv. Uppenbart

flyttande fåglar och förbisträckande fåglar omfattas inte av studien.

De tätheter som kan beräknas utifrån inventeringarna avser individer per ytenhet. Inventeringarna kan alltså inte ge svar på ett i inventeringssammanhang ofta angivet mått som häckande par. Våra inventeringar ger inte underlag för att bedöma häckningsindicer, utan är inriktad på individräkning av fåglarna.

Ekonomi

Projektet har finansierats sedan starten 2015 av Stiftelsen Alvins Fond som administreras av Naturvårdsverket (SNV). VOF sökte och beviljades ett bidrag för 2017 från fonden för att täcka kostnader för resor med ett belopp av 6 228 kronor. Första året beviljades ett anslag från Alvins fond med 25 000 kronor som täckte kostnaderna för inköp av GPS-utrustning. År 2016 erhöles 9 000 kronor från Alvins fond, då för att täcka resekostnader i projektet.

Projektet fortsätter 2018 och 2019 och med samma inventeringsmetodik. Efter det att projektet avslutats kommer en sammanfattande rapport att utarbetas och presenteras.

Utvecklingen från 2015 till 2017

Första årets fågelinventeringar på brandområdet resulterade i att vi fick ett material varifrån vi kunde fastställa antalet fåglar per inventerad vägsträcka. Vi fick också ett grundmaterial att använda för att följa fåglarnas fortsatta etablering i området.

Efter att 2016 års inventering genomförts hade vi tillgång till ett material baserat på 2 år och kunde då också börja göra några analyser kring t.ex. tätheter i fågelfaunan på brandområdet.

Inventeringen under 2017 har gett oss möjlighet att börja se trender hos några fågelarter. Dessutom kan vi nu presentera en första rapport där vi jämför fågelfaunans etablering i det naturskyddade området och Produktions-skogsområdet. Tre års inventeringar är ännu för kort tid för att kunna använda resultatet till jämförelser med fågelfaunan i brandområdet med andra områden.

Vi har utgått från att miljön utefter vägsträckorna på ett bra sätt representerar den totala skogsmiljön i området. En styrka i materialet är att alla vägsträckor inventerats av samma inventerare alla tre åren. Under 2017 kontrollmättes vägsträckorna och mindre justeringar av tidigare uppgifter har fått göras. Den totala vägsträckan som inventerats varje månad de två första åren var 5,76 mil eller totalt 23,4 mil för hela åren 2015 och 2016.

Eftersom inventeringssträckan i Produktionsskogsområdet inledningsvis varit betydligt kortare än i det naturskyddade området valde vi att lägga till två nya inventerings-

sträckor i den miljön under 2017. Vår bedömning var att det skulle förbättra tillförlitligheten i inventeringsresultatet av fågelfaunan i den delen av brandområdet. Den totala sträckan som inventerades varje månad under 2017 blev då 6,85 mil. Fördelat på 3,98 mil i det naturskyddade området och 2,87 mil inom produktionsskogsområdet.

Eftersom inventerarens uppgift har varit att räkna alla fåglar inom en yta som är 50 m bred på var sida vägens sträckning har det varit möjligt att räkna fram ett resultat på antalet individer/km² för många arter. Ytan som inventerats varje månad är ca 5 % av den totala ytan i det naturskyddade området och ca 4 % av den totala ytan i det område där det fortsättningsvis skall produceras virke.

Under åren 2015-2016 inventerades projekterarna utefter alla delsträckor, medan för de "frivilliga" arterna inte någon räkning genomfördes fullt ut på alla sträckor. Under 2017 inventerades alla arter utefter alla vägsträckor.

Den yta vi använder vid beräkningarna är 7800 ha för Naturresevat+Ekopark (i fortsättningen kallad det Naturskyddade området) samt 6400 ha för produktionsskogsområdet. En stor och betydelsefull skillnad i de två miljöerna är att i det naturskyddade området är de flesta träden kvar antingen som stående eller som liggande. I produktionsskogsområdet har träden avverkat och forslats bort och miljön utgörs av mycket stora trädlösa ytor.

Miljöförändringen i brandområdet är betydande. Från svart mark och gröna träd till grön mark med färre och grå träd. De två fotona är tagna från samma plats i september 2014 resp. september 2017.

Foto: Sören Larsson

2014

2017

År	Mars	April	Maj	Juni
2015	Kyligt, molnfritt, stort sett vindstilla.	NO svag vind, både klart och mulet väder.	Kylig inledning, senare plusgrader, vindstilla morgnar.	Kyligt, relativt vindstilla.
2016	Kyligt, molnfritt, stort sett vindstilla. En del snö kvar.	Regn och bläst flera morgnar.	Svaga vindar, stigande morgontemperaturer.	Kyligt, men ingen nederbörd och svaga vindar.
2017	Vind från V, högttrycksväder.	Varierat solfattigt, blåsigt, minusgrader.	Kyligt, vind från N, men svag vind på morgnarna.	Kyliga nordvindar, ringa nederbörd.

Tabell 1. Sammanfattning av väderläget vid väginventeringarna Hälleskogsbrännan 2015, 2016 och 2017

Omvärldsfaktorer

Förutom miljöerna i brandområdet finns det också andra faktorer som påverkar förekomsten av antalet fåglar.

Vegetationsförändringen i brandområdet är en högst betydelsefull faktor för fågelfaunan. Under de tre växtsäsonger som nu varit har floran utvecklats mycket påtagligt. Den från början helt svarta marken är nu bevuxen med mossor, gräs och örter. Den nya skogen som till en början främst kommer att bestå av lövträd har redan börjat påverka miljön. Aspar, björkar och sälgrar är ca 1 m höga redan efter tre växtsäsonger. Många av de äldre träden som stod kvar efter branden har under den korta perioden som gått barrat av, torkat och dött, efterhand faller de. Arealen gröna träd som klarade lågorna har under treårsperioden minskat markant. Deras rotsystem skadades av branden, de har tappat barren, torkat och är på väg att dö. Inom Produktionsskogsområdet har i stort sett alla brandskadade träd och även majoriteten av de gröna träden avverkat och de flesta av de väldiga vedtravarna forslats bort.

Under 2017 har länsstyrelsen dämt igen ett antal diken inom naturresevatet vilket inneburit att något större areal våtmarksmiljö skapats.

Vädret med bl.a. rådande vindförhållandena under våren och försommaren har stor betydelse för de flyttande fågelarternas etablering i ett område. Det gäller såväl det lokala vädret som det väder som råder vid vinterkvarteren och utefter flyttstråken. Det lokala vädret under inventeringsperioden visas i tabell 1.

Resultat

Väginventeringens målsättning är att få kunskap om antalet individer och inte antal häckade par inom brandområdet. Resultatet från de tre första åren av väginventeringarna visar att för de flesta arter har antalet fågelindivider blivit större för varje år efter skogsbranden. En lista som visar de tio vanligaste arterna inom det naturskyddade området från de tre åren, stärker den bilden (se tabell 2).

Däremot finns inte någon tydlig bild huruvida antalet noterade arter under väginventeringarna ökat eller minskat under de tre inventeringssäsongerna. 2015 noterades 87 arter, 2016 84 arter och 2017 95 arter. Nämnas bör att bland dessa rapporter finns fynd som inte har kvalitetssäkrats, totalt sett ger det ändå en fingervisning om fågelfaunans artrikedom inom området.

Inventeringen visar också på stora skillnader i hela fågelfaunan, när det gäller såväl arter som antal individer mellan de båda skogsmiljöerna i brandområdet.

Produktionsskogsområdet har under de tre första åren så få individer av varje art att det

2015		2016		2017	
Art	Ind/km ²	Art	ind/km ²	Art	ind/km ²
Bofink	40	Bofink	39	Lövsångare	61
Lövsångare	39	Lövsångare	38	Bofink	37
Trädpiplärka	18	Trädpiplärka	18	Trädpiplärka	28
Talgoxe	13	Talgoxe	15	Rödhake	18
Taltrast	9	Järnsparv	11	Järnsparv	17
Gärdsmyg	9	Taltrast	10	Taltrast	13
Koltrast	9	Rödhake	10	Talgoxe	13
Dubbeltrast	7	Koltrast	10	Gärdsmyg	10
Rödhake	7	Gärdsmyg	6	Koltrast	9
Järnsparv	7	Ringduva	5	Törnskata	8

Tabell 2. Visar de vanligaste arterna inom det naturskyddade området fördelat på de tre inventerings-åren. De är rangordnade efter täthet under respektive år.

inte är meningsfullt att rangordna de tio vanligaste arterna inom det området. Dessutom är arealen där alla arter inventerades de två första åren för liten för att var representativ för området. Ett exempel som kan belysa skillnaden mellan de båda områdena från inventeringsåret 2017 är lövsångaren, den vanligaste arten i det naturskyddade området 2017. När vi omvandlar tätheten i de båda områdena till antalet individer får vi ca 7800 lövsångare inom det naturskyddade området och ca 200 lövsångare inom produktionsskogsområdet.

Artförteckning Projektarter

Inför inventeringsstarten 2015 utsågs ca 30 fågelarter som projektarter. För några av projektarterna är antalet observerade individer så få att de inte tas med i den här rapporten. Hönsfåglarna är planerade att redovisas separat men väginventeringarna ger när det gäller orren intressanta uppgifter.

Orre

Vid väginventeringarna har antalet hörda orrspele registrerats, däremot har inte antalet tappar per spel kunnat räknas. 2015 genomfördes en separat inventering av orrspele. Vid den inventeringen hittades endast sex lokaler med spelande tappar. 2016 registrerades i snitt

16 lokaler och 2017 i snitt 23 lokaler med spelande tappar vid väginventeringarna under de tre vårmånaderna.

Väginventeringarna ger oss en bra bild av hur orren etablerat sig i skogsområdet efter den stora skogsbranden. Även om vi inte har exakta uppgifter på antalet orrspele innan branden kan vi notera en kraftig nedgång av orrens förekomst första våren efter branden. Att nedgången brutits redan andra året och bedömdes redan då vara i nivå med förhållandet innan branden, samt att antalet orrspele ökat i området redan tre år efter branden.

Väginventeringarna visar att orren tycks ha gynnats efter skogsbranden. Anledningen är att tillgången på föda har ökat inom brandområdet främst genom det mycket rika uppslaget av salixbuskar och björkplantor på brandfältet.

Skogssnäppa

Skogsbrandens förlopp genom hård markbrand över stora arealer skapade gynnsamma biotoper för skogssnäppa. I myrområden och andra fördjupningar i marken brändes många års vegetation bort och områdena blev betydligt fuktigare och med lägre eller ringa vegetation.

Skogssnäppan övervintrar inte hos oss men är en relativt tidig flyttfågel. 2017 anlände

de redan i början av april och blev registrerade utefter 9 av de 12 vägsträckorna i april. Jämför vi med året innan registrerades skogssnäppor endast utefter 4 vägsträckor och 2015 utefter 2 vid motsvarande inventeringar. I gengäld noterades skogssnäppor bara utefter 4 vägsträckor vid juniinventeringarna 2017 att jämföra med alla vägar 2015 och 7 av de 10 vägarna 2016. Eftersom ankomsten under våren och bortflyttningen under försommaren varierar mellan åren har vi valt att räkna på tätheten endast under maj månad.

Här visar inventeringarna att skogssnäpporna uppehöll sig nästan uteslutande inom det naturskyddade området. Inom Produktions-skogen var arten mycket ovanlig. Inventering visar även att skogssnäpporna anlände till området redan under första våren efter branden. Tätheterna för skogssnäppa i det naturskyddade området var 4,0 ind/km² 2015, 5,0 ind/km² 2016 och 3,6 ind/km² 2017. Översätter vi tätheten i antalet individer får vi ett resultat på mellan 280 och 390 individer årligen i området.

Enkelbeckasin

Arten visar en annan etableringsbild än skogssnäppan. Här har data för maj och juni alla tre åren och för april 2016 och 2017 använts. Vid aprilräkningen första året hade inte enkelbeckasiner ännu anlant p.g.a. den kyliga inledningen av våren.

Väljer enkelbeckasinen en öppen i stort sett trädfri miljö som i inventeringen representeras av Produktions-skogsområdet? Väginventeringarna visar att så är inte fallet, tätheterna är t.o.m. något högre i det naturskyddade området än i Produktions-skogsområdet. 2015 var tätheten 2,4 ind/km² mot 1,4 ind/km² i Produktions-skogen. 2016 4,6 ind/km² mot 2,4 ind/km² och 2017 5,2 ind/km² mot 3,5 ind/km² i produktions-skogen. Omvandlat till antalet individer fås ca 95+180+200 enkelbeckasiner per år i det naturskyddade området och ca 40+70+100 enkelbeckasiner per år i Produktions-skogen.

Inventeringen visar att enkelbeckasinen ökat något för varje år i brandområdet och att

populationen fördubblats från 2015 till 2017. Nattfågelinventeringen ger inte samma resultat och det sannolikt på grund av att enkelbeckasiner är uppe i häckningsbestyren när nattfågelinventeringen genomförs i juni.

Spillkråka och tretåig hackspett

Dessa båda arter har studerats mer ingående utanför väginventeringarna och resultaten har också publicerats i bl.a. Vår Fågelvärld samt Fåglar i Västmanland nr 2-3, 2016. Dessutom kommer resultaten från de häckningsbiologiska studierna av dessa arter att publiceras i en särskild artikel i FIV.

Större hackspett

Hackspettarna räknades längre bort än 50 metersgränsen från vägen. Oftast noteras dessa arter på längre håll genom låtet (trumningar, locklåten). Större hackspettens förekomst under de tre åren är likartad spillkråkans och den tretåiga hackspettens. Dock inte med lika stora fluktuationer som hos de två mer krävande arterna. Inventeringen visar få individer av större hackspett under första våren, ca 4 ggr fler våren 2016 och en halvering av antalet jämfört med 2016 noterades 2017.

Under 2017 beräknas det ha funnits ca 300 enkelbeckasiner på brandområdet.

FOTO: THOMAS ÖSTERHOLM

Göktyta

Data finns från inventeringarna i maj och juni. Arten saknades i området 2015. Vid inventeringen i maj 2016, d.v.s. under göktytornas flyttperiod noterades 2,0 ind/km² inom det naturskyddade området. I juni 2016 saknades återigen göktyta i hela brandområdet. Vid 2017 års majinventering var tätheten densamma i det naturskyddade området som året innan.

Intressant är att först det tredje året noterades göktytor i maj månad i produktionsskogsområdet med en täthet på 1,7 ind/km². 2017 fanns det göktytor kvar i brandområdet under juniinventeringarna inom båda skogsområdena och häckande fåglar kunde senare under sommaren noteras inom båda områdena. Två påträffade göktytehäckningar 2017 genomfördes i uthackade hål efter tretåig hackspett.

Trädlärka

Trädlärkan var under 2017, trots att den inte nådde upp i topp 10 position en av karaktärsarterna i brandområdet.

Trädlärkan anländer tidigt på våren oftast redan i slutet på mars. Våren 2015 var sen och förmodligen orsak till att trädlärkorna saknades vid aprilinventeringen. Våginventeringarna i maj och juni för alla tre åren är däremot användbara för en analys.

Arten visar en mycket intressant etablering i brandområdet. 2015 var arten mycket sällsynt endast två individer vid juniinventeringen. 2016 skedde ett starkt inflöde av trädlärkor i den naturskyddade miljön i brandområdet med 3,0 individer/km². Vilket ger ca 320 trädlärkor enbart på det naturskyddade området. Arten saknades då i stort sett på Produktionsskogsområdet.

2017 noterades samma höga antal trädlärkor i det naturskyddade området och därtill etablerades en stor population också i Produktionsskogsområdet med 4,7 ind/km², vilket skulle betyda ca 300 trädlärkor även där.

FOTO: PIA HAGFORS

Stenskvätta

Arten anländer i huvudsak i skiftet april-maj till oss. Våginventeringarna visar att antalet stenskvättor är få inom brandområdet. Dessutom flera individer i maj månad än under häckningstiden i juni. Är den förbisedd? Stenskvättan är en av få fågelarter som i större utsträckning uppehåller sig i Produktionsskogsområdet istället för det naturskyddade området. 2017 fanns ungefär 65 % av stenskvättorna i produktionsskogsområdet och förhållandet var liknande under 2016.

Vår hypotes var att brandområdets miljö skulle vara attraktiv för stenskvättan. Våginventeringarna bekräftar dock inte den bilden. Det är inte orimligt att anta att det före branden fanns flera stenskvättor på Hälleskogen och då ute på områdets kalhyggen. Det låga antalet stenskvättor kan eventuellt också förklaras med en minskning av antalet stenskvättor generellt i landet.

Rödstjärt redovisas också separat genom det holkprojekt som startades 2016. Efter skogsbranden i Tyresta, 1999 blev rödstjärten omnämnd som en karaktärsart för det området. Dock saknas uppgifter om täthet/antal i Tyrestaområdet. Vid 2015 års våginventering i Brandområdet erhöll vi en täthet på 2,3 ind/km² och 2017 är värdet endast 1,5 ind/km². Arten är ännu inte någon karaktärsart på brandområdet i Västmanland.

Talltitan är en av förlorarna efter skogsbranden. Det kan dröja många år innan arten kan återetablera sig i området.

Talltita

För talltita är våginventeringarna i mars och april användbara. I maj månad är de inne i häckningsperioden och är då oftast väldigt tysta och osynliga. Arten saknas helt i produktionsskogsområdet.

I det naturskyddade området var tätheten 2015 endast 3,5 individer/km² och 2016 2,4 ind/km² och 2017 3,6 ind/km².

Talltitan är förmodligen året runt art i brandområdet. Miljöförändringen som skett i området efter branden tycks inte ha påverkat numerären hos talltitan. Talltitorna uppehåller sig nämligen utefter de vägar där oftast grön obränd barrskog finns kvar i anslutning till vägen. Därför är det inte möjligt att beräkna antalet fåglar inom skogsområdet. Täthetsuppgifterna får istället användas för att följa beståndets numerär utefter de ”gröna vägarna” och så småningom en eventuell återetablering i den nu brandskadade skogen.

Tofsmes

Endast marsinventeringen är användbar för att följa artens förekomst i brandområdet. Under övriga månader häckar arten och för då ett tillbakadraget leverne. Tofsmesen förekommer bara i det naturskyddade området. Inget fynd av arten har hittills gjorts i produktionsskogsområdet.

I det naturskyddade området var tätheten 2015, 6,5 individer/km² och 2016 5,0 ind/km² och 4,0 ind/km² 2017. Om vi omvandlar dessa täthetsvärden till antalet individer skulle följande antal tofsmesar finnas i det stora brandområdet ca 500 ex 2015, 390 ex 2016 och 310 ex 2017.

Tofsmesen anses vara en av de mest stationära arterna i skogslandskapet. Vi kan se i våginventeringarna en ganska tydligt nedåtgående trend hos tofsmespopulationen. Tofsmesen har till skillnad från talltitan också noterats utefter vägar med bara små gröna trädbestånd. Den nedåtgående

Gärdsmygen är en av vinnarna efter skogsbranden. Det fanns ca 950 gärdsmygar i brandområdet senaste året 2017.

trenden i populationen vill vi förklara med den minskade arealen levande gröna barrträd inne i själva det hårt brända området.

Törnskata

Törnskatan anländer i senare halvan av maj månad varför endast juniinventeringarna används för att belysa artens förekomst. Såväl första som andra året efter skogsbranden var tätheten endast 1,5 ind/km² i brandområdet och alla fåglar fanns i det naturskyddade området. 2017 skedde en märkbar förändring med hela 7,8 ind/km² i det naturskyddade skogsområdet och 5,2 ind/km² i produktions-skogsområdet.

Översätter vi tätheterna till antalet fåglar skulle det betyda att det fanns ca 120 törnskator på brandområdet de två första åren och ca 600 törnskator bara inom det naturskyddade området 2017. Därtill ca 330 törnskator inom produktionsskogsområdet.

Dessa antal törnskator förefaller väldigt stort och kan nog när det gäller 2017 förklaras med att juniinventeringen fångade in fortfarande flyttande individer. Förvisso kunde det ses flera mattiggande ungpullar på området i juli 2017. Kommande års inventeringar får ge oss svaret.

Andra arter som kan ha gynnats av skogsbranden är nedanstående. De har varit s.k. frivilliga arter för inventeringarna.

Gärdsmyg

FOTO: INGERMARIE CARLSEN

Gårds bedömdes 2015 vara en av de mest gynnade på brandområdet. 2015 var tätheten i det Naturskyddade området 8,7 ind/km², 2016 6,4 ind/km² och 2017 återigen högt med 10,1 ind/km². Tätheten i Produktionsskog var första året efter branden 4,9 ind/km². 2016 sjönk den till 1,8 ind/km² och 2017 2,1 ind/km².

Översätts dessa värden till individer blir det mellan 680 och 950 gårdsmygar i hela området under varje vårmånad de tre åren. Minskningen av antalet gårdsmygar under 2016 och 2017 står att finna i miljöförändringen i Produktionsskogen. 2015 fanns stora arealer med ris, bråten och virkeshögar ännu kvar på produktionsmarken vilket gav gårdsmygarna många lämpliga miljöer.

Vårt inventeringsmaterial visar en ökning av antalet gårdsmygar 2017 i det naturskyddade området. Det kan bero på att vintern 2016-17 var ovanligt mild och gårdsmygarna lyckats i viss omfattning övervintra på brandområdet. Det antagandet stärks av antalet vinterfynd av arten i området nämnda vinter. Generellt gäller också för gårdsmygen att den på grund av främst vinterförhållanden fluktuerar starkt mellan enskilda år.

Järnsparv

Järnsparven anländer under april månad ofta lite senare än första dekanen. Vi har valt att använda uppgifterna från inventeringarna i maj och juni för att belysa tätheten av järnsparv i brandområdet. 2015 visade tätheten 6,5 ind/km², 2016 är värdet 11,2 ind/km² och 2017 19,4 ind/km².

Även järnsparven bedömdes redan 2015 ha varit gynnad av miljön som uppstod första året efter skogsbranden inom det naturskyddade området. De två efterföljande åren har den bedömningen stärkts och senaste året 2017 var järnsparven en av karaktärsarterna i den delen av brandområdet.

Inom produktionsskogsområdet var järnsparven mycket ovanlig de två första åren men även där visar inventeringarna på ett inflöde under 2017 med en beräknad täthet på 4,0 ind/km² (ca 200 ex). Översätts tätheten till antalet individer så blir det från ca 550 ex 2015 till

ca 1500 ex 2017, enbart i det naturskyddade området.

Trädpiplärka

Trädpiplärkan är den tredje vanligaste fågelarten inom brandområdet. Den är en av de få arter som uppehöll sig i såväl den naturskyddade miljön som produktionsskogsmiljön alla tre åren. Tätheten var betydligt högre i den naturskyddade miljön. Vi använder inventeringarna i maj och juni för att belysa tätheten i brandområdet. Noterbart är att det är i stort sett samma antal fåglar registrerade båda månaderna i hela området.

Första året 2015 var tätheten 17,6 ind/km² för hela området och 2016 18,3 ind/km² och 2017 27,5 ind/km².

Trädpiplärkan är en av de få arter med ganska bra täthet även i produktionsskogsområdet.

Översätter vi värdena för 2017 till antal fåglar ger det drygt 2100 individer i det naturskyddade området och ca 500 individer inom produktionsskogsområdet. Mellan 70-75 % av trädpiplärkorna uppehåller sig i det naturskyddade området. Anledningen till den stora skillnaden kan vara att träden tagits bort i produktionsskogsområdet.

Sädesärta

Arten anländer till oss under april och oftast senare än under den första dekanen. Vi använder inventeringarna under maj och juni för att belysa tätheten. Första året 2015 gav inventeringarna en täthet på 3,6 ind/km², 2016 3,5 ind/km² och 2017 5,6 ind/km².

Antalet individer beräknat utifrån tätheten blir mellan 500-800 sädesärter på hela brandområdet. Redan första året bedömde vi arten som gynnad av miljön inom det naturskyddade området. Det var detsamma det andra året, då ca 60 % av sädesärlorna uppehöll sig inom den naturskyddade miljön. 2017 skedde en märkbar förändring då ca 30 % flera sädesärter uppehöll sig inom produktionsskogsområdet förmodligen en effekt av större inventerad areal i det området 2017.

Vid spontana besök i produktionsskogsområdet under de två första säsongerna har

det noterats att antalet sädesärter varit större än vad inventeringarna visat. Vi har därför misstänkt att sädesärlorna missats vid inventeringen eftersom de oftast är mindre aktiva vid soluppgång- eller då inventeringarna startas.

Rödhake

Arten är normalt en av de vanligaste fåglarna i våra skogsmarker och anländer till våra trakter i skiftet mars/april. Vi har valt att använda inventeringarna i april och maj för beräkningar. Det visar sig också att antalet rödhakar inte skiljer sig åt mellan dessa två månader. 2015 var tätheten 6,7 ind/km², 2016 9,8 ind/km² och 2017 17,6 ind/km².

Rödhakarna uppehåller sig nästan undantagslöst inom det naturskyddade området. Översätts täthetsuppgifterna till antalet individer pendlar det mellan ca 520 ex 2015 till 1400 ex 2017. Efter första årets inventering bedömde vi att rödhaken hade missgynnats av skogsbranden. Inventeringen 2017 tyder på att miljön i den brandhärjade skogen redan förändrats så att rödhakarna nu valt att kolonisera den.

FOTO: LEIF TALLBERG

Rödhaken har ökat i antal för varje år och uppgick 2017 till nästan 1500 exemplar på brandområdet.

Talgoxe

Talgoxen är intressant att titta närmare på som jämförelse med talltita och tofsmes. Talgoxen är en opportunist när det gäller såväl val av

FOTO: ZSOMBOR KÁRAOLYI

Gulsparven är rödlistad (VU) i Sverige. Gynnas gulsparven av hårda skogsbränder? På kort sikt är svaret ja!

miljö och föda och förekommer därför i båda miljöerna i brandområdet.

Väginventeringarna i mars och april är användbara för att följa populationen. 2015 var tätheten 13,3 ind/km², 2016 12,3 ind/km² och 2017 9,1 ind/km² för hela området. Ca 85 % av talgoxarna finns i det Naturskyddade området.

Det finns grupper av holkar uppsatta i nära anslutning till tre av de vägar som inventeras. Dessa tre vägar har dock inte högre täthet än de andra vägarna. Talgoxen visar en liknande trend som tofsmesen har i brandområdet. Eftersom talgoxen vissa år företar flyttningar är det svårt att efter bara tre säsonger peka på någon anledning till minskningen.

Gulsparv

Det går bara att använda inventeringsmaterial från det naturskyddade området för att se en trend i populationen. 2015 var tätheten 0,7 ind/km², 2016 0,5 ind/km² och 2017 3,5 ind/km². Omvandlat till antalet individer blir det från ca 50 gulsparvar 2015 till 270 gulsparvar 2017.

Inom produktionsskogsområdet är tätheten av gulsparv högre men i stort sett samtliga gulsparvar där har noterats utefter en enda väg i anslutning till Hörendesjön och är därför inte representativt för hela området. Tendensen

utefter den vägen liknar den i det naturskyddade området.

Arten har minskat i landet och är upptagen på den svenska rödlistan som "sårbar" (VU). Den miljö som uppstod direkt efter skogsbranden tyckte vi borde attrahera gulspårven. Inventeringen visar att gulspårven koloniserar området 2017. Bl.a. kan det bero på att tillgången på gulspårvens huvudsakliga föda växtfrön först blivit tillgängligt under den tredje växtsäsongen.

Andra arter som antas missgynnats av skogsbranden.

Kungsfågel

Väginventeringen visar att kungsfågeln saknas

Art	2015	2016	2017
Antal punkter	29	48	57
Sångsvan	2--1	2--1	
Orre	2--2	2--2	6--3
Småfläckig sumphöna		1--1	
Trana			2--1
Grönben	1--1	1--1	
Skogssnäppa	2--2	2--2	2--2
Morkulla	3--3	2--2	5--2
Enkelbeckasin	14--8	22--18	21--12
Gök	5--3	8--7	18--10
Kattuggla		1--1	
Berguv		1--1	
Slaguggla			1--1
Hökuggla			1--1
Päruggla		1--1	
Hornuggla			1--1
Jorduggla		1--1	
Nattskär	20--12	52--32	90--50
Trädlärka			1--1
Rödake	4--3	2--1	1--1
Rödstjört	1--1		
Buskskvätta		1--1	1--1
Taltrast	9--6	7--5	13--7
Rödvingetrast			4--3
Dubbeltrast			1--1
Koltrast	1--1		3--2

helt i Produktionsskogsområdet. 2015 gav Väginventeringarna i den naturskyddade skogen en täthet på endast 0,3 ind/km², 1,6 ind/km² för 2016 och 1,0 ind/km² 2017.

Kungsfågeln är för häckning och födosök starkt knuten till grön barrskog. Väginventeringarna visar också att kungsfågeln är starkt missgynnad än så länge i hela brandområdet. Täthetssiffrorna ger en skev bild av läget, eftersom de kungsfåglar som registrerats vid inventeringarna utgörs av fåglar vid endast en väg. Den sträckan kantas av grön barrskog på en ca 2 km lång sträcka.

Lövskogsberoende arter

Sångare, flugsnappare och mesar är missgynnade av miljön som uppstått direkt efter skogsbranden. Det är troligt att dessa kommer att kolonisera området framöver när lövskogen blir mer dominerande. Redan under inventeringarna 2017 har flera exemplar noterats av trädgårdssångare, svarthätta, härmsångare, ärtsångare och törnsångare. En tydlig trend som visar vad som blir nästa våg av fågeletablering inom brandområdet.

Nattfågelinventeringen

Inventering av nattfåglar genomförs som punkttaxering. Inventeringen genomförs under perioden 5-15 juni och skall utföras mellan kl 23:00 och 02:00. Alla hörda eller iakttagna fåglar under exakt 5 minuter noteras.

Antalet punkter har ökat för varje säsong från 29 punkter första året till 57 punkter 2017. Det är därför inte möjligt att rakt av jämföra resultatet mellan åren. 2017 års inventering med 57 punkter betyder effektiv fågelinventering under exakt 285 minuter (4 timmar och 45 minuter).

Tabell 3. Arter som registrerades vid nattfågelinventeringarna på Hällesko-gen 2015-2017. Första siffran anger antalet individer och andra siffran antalet punkter där arten noterades.

FOTO: FREDRIK ANMARK

Nattskärrans spinnande är ett läte som dominerar i sommarnattens fågelkör på brandområdet.

De 29 punkter som inventerades första året har även inventerades såväl 2016 som 2017 och dessa punkter använder vi för att analysera eventuella förändringar. Inventeringen skall genomföras under bra väderförhållanden. Vädret i juni 2016 var gynnsammare än under motsvarande perioder såväl 2015 som 2017. Det är en faktor av betydelse som påverkar resultatet för flera arter.

Nattskär

Nattskärren sticker ut från övriga arter under nattfågelinventeringarna. Tabellen visar att nattskärren och enkelbeckasin dominerar nattfågelkonserten på brandområdet under första halvan av juni de tre första åren. För nattskärren visar också inventeringen en tendens till ökning av populationen under 3-årsperioden från 0,7 nattskärror/punkt 2015 till 1,1 år 2016 och 1,6 2017.

Nittio nattskärror räknades in vid punkttaxeringarna 2017, det är ett mycket stort antal. Vi kan dock inte få fram några täthetsuppgifter (individer/km²) från materialet. Orsaken är att nattskärren hörs mycket långt (1,5 -2 km) och är dessutom mycket rörlig vilket gör att det är svårt att bedöma om samma fåglar räknats från flera punkter. Som lite kuriositet kan också nämnas att nattskärrorna i vissa lägen var svåra att inventera. I de fall en nattskärre satt intill punkten överröstade den fågeln allt annat, speciellt gäller det natinventeringarna 2017.

Vad är anledning till den rika förekomsten

av nattskärror på brandområdet? En orsak bör vara bra tillgång på föda. 2016 noterades i samband med nattfågelinventering att nattskärrorna fångade nattsländor. Sländorna flög i mycket stort antal förmodligen beroende på att livsmiljön i brandområdet förbättrats. Arealen våtmarker har blivit större genom att flera års växtförna brändes bort i och kring mossar och kärr. Dessutom gynnas sländorna också av att uppdämda våtmarker skapats.

Gök

När vi tittar på antalet punkter där gök hördes finns det skillnader mellan åren. Då framstår 2015 som ett år med mindre spridning av gök. Vid 10 % av punkterna hördes göken ropa. 2016 vid 15 % och 2017 vid 18 % av punkterna. När vi synar resultatet från väginventeringarna kan vi se att 2017 uppehöll sig fler gökar i området än de två föregående åren. Jämför vi antalet gökar med samma vägsträckor de tre åren noterades 48 gökar vid väginventeringen i juni 2017, att jämföra med 35 ex 2016 och 37 ex 2015.

Båda inventeringarna pekar mot att göken ökat något i området under treårsperioden. Vid såväl natinventeringarna som väginventeringarna räknas alla gökar som hörs eller ses utefter respektive väg oavsett avstånd. Uppgifterna kan därför användas för att följa gökens förekomst på brandområdet men inte beräkna några täthetssiffror.

Göken uppehåller sig främst i det naturskyddade området. Under 3-årsperioden är ca 70 % av noteringarna från detta område.

Väginventeringen sker under första dekaderna i juni och nattfågelinventeringen i snitt några dagar senare. Gökens benägenhet att ropa under natten minskar från början på juni vilket kan vara en förklaring till betydligt färre ropande gökar under natten än under dagen.

Ugglorna

Under de tre årens nattfågelinventeringar

har hela sju ugglearter registrerats. Det är i de flesta fall fåglar som setts under aktivt födosök och för samtliga arter bara enstaka individer.

Sammanfattning

När föreningen tog sig an detta inventeringsprojekt fanns föga kunskap om hur fåglarna skulle återkolonisera ett 140 km² stort skogsområde inom den svenska barrskogsregionen som drabbats av en hård skogsbrand. Inventeringen har gett oss en i många fall unik kunskap om hur det kan gå till.

Det mest fascinerande är hur snabbt fåglarna koloniserar ett naturområde som i ett mänskligt perspektiv närmast ville benämnas katastrofalt. För ett flertal fågelarter kom skogsbranden att bli en möjlighet att finna mer lättillgänglig föda och en näringsrikare naturmiljö för reproduktion. För skogsmesar, kungsfåglar och några fler arter som söker sin föda och lever i och omkring granen försvann den omedelbara möjligheten att leva i detta stora skogsområde.

Den nu presenterade delrapporten av inventeringsprojektet ger oss en första inblick i vilka arter som kan betraktas som pionjärarter vid en "omstart" i skogen.

Dit hör nattskärar, trädlärka, tretåig hackspett, spillkråka, gårdsmyg, järnsparv, skogssnäppa och orre. Det är möjligt att listan tillförts ytterligare någon art när vi genomfört den femåriga studien. Det är ett antal arter som under tredje året visar tendenser att allt mer kolonisera området bl.a. gulsparv, törnskata, rödhake, lövsångare.

Inventeringen visar vilken stor betydelse det haft för fågelfaunan att en stor areal avsattes som naturreservat och Ekopark. Antalet förekommande arter och främst antalet individer visar att naturvård av en brandskadad skogsmiljö där såväl de skadade träden som gröna träd bevarats kvar i området är mycket stort. Medan produktionsskogsmiljön där de skadade och även de gröna träden tagits bort

varit mycket fågelfattig de tre första åren.

Vi har hört inventerares önskan att kunna få vara med och se utvecklingen av fågelfaunan på brandområdet ända tills kungsfåglar och talltitor åter börjar besätta området. Så spännande är det. ■

TACK!

Stort tack till alla deltagare i fågelinventeringarna på Hälleskogen. Tidiga morgnar i ett snabbt föränderligt landskap från svart mark till grön mark, där har ni hjälpt till att följa hur fåglarna anländer till det nya landskapet.

Erik Berg, Stig Blom, Leif Edberg, Kjell Eklund, Gudrun Eriksson-Lindgren, Mats Eriksson, Pia Hagfors, Maj Holmberg, Torbjörn Jansson, Eva Johansson, Leif Johansson, Johan Karlsson, Zsombor Károlyi, Kalle Källebrink, Greta Larsson, Sören Larsson, Seppo Leppälampi, Gunnar Lignell, Ulla Lignell, Albin Liljeqvist, Staffan Liljeqvist, Tommy Lindgren, Roland Narfström, Seppo Ormiskangas, Bo Persson, Lennart Waara, Roland Waara, Claes Ågren, Thomas Österholm.

Stort tack också till de fotografer som ställt upp med fotografier till rapporten.

Ett stort tack till Alvin's Fond för medel som dels möjliggjort införskaffande av GPS-utrustning vid projektstarten, dels de bidrag som senare beviljats projektet för att kunna ersätta utgifter för bilresor till och från inventeringsområdet. ■

Till Minne av Torbjörn Jansson

Tobbe Jansson gick hastigt och oväntat bort en dag i slutet av september. Han var en erkänt duktig och kunnig ornitolog med hemvist kring Fagersta och Norberg men även i Dalarna, där han kände sig väl hemmastadd. Hans intresse för fåglar började redan i barnsben när han fick sin första kikare av pappa Folke. Med en genuin nyfikenhet utvecklade han sina kunskaper om fåglar och uppnådde en häpnadsväckande kompetens, främst genom sitt fenomenala öra där han kände igen varenda sång, lockläte, varningsljud från varje fågel. Här hade han få övermän i landet.

Han och jag gjorde många resor tillsammans, såväl inom som utom landet, allt i

syfte att se och lära känna så många fågelarter som möjligt. Vi var i Marocko, Spanien, Turkiet och nu planerade vi en resa till Oman. Vi drog på drag korsan och tvärsan över landet, som längst till Masugnsbyn och azurmesen.

I Västmanlands ornitologiska förenings styrelse satt han med under ett stort antal år, som representant för den norra länsdelen. Han satt även med i RRK i Dalarna. Tobbe gjorde några riktigt fina fynd, bland annat en mellanspett och en kornsparv under sent sextiotalet i Fagersta. Vidare upptäckte han Dalarnas första brednäbbade simsnäppa, liksom de nu bekanta jaktfalkarna i Njupe-skär.

Som person var Tobbe ödmjuk, fri från sjäser, prestige och yviga gester. Istället litade han på sin lågmälda kunnsighet när vi vandrade i Ölandsmarker eller i bergslagsskogarna eller varstans.

Ornitologin inom Västmanland och Dalarna har förlorat en sann eldsjäl som sannerligen brann för våra fåglar och naturvård. Det är många som minns honom för hans enkelhet och sympatiska person. Efter femtio års skådande tillsammans - han har lärt mig så mycket - saknar jag honom innerligt.

Leif Lejdelin

Ny plattform vid Frövisjön

Skultuna Naturklubb har i sommar snickrat en ny plattform vid Frövisjön. Det finns en ramp som gör det lätt att ta sig upp på den och nästa år blir det även några bänkar. Man har ett gott samarbete med markägaren som gett klubben tillstånd att i vinter fälla ett antal träd som skymmer sikten åt både väster och öster. Snickarna heter Börje Eriksson, Jonny Eilegård, Bertil Bertilsson och Håkan Lövgren.

FOTO: STIG SVÄRD

FOTO: NILS HULTMAN

Tio "tappra" skådare i Hällefors gjorde i oktober en utfärd till Nittälvsdalen, närmare bestämt Kaljoxadalen.

Där blev det en flera km lång vandring i "ur-skog" genom djupa dalar och höga berg. Strax innan P - vid Dansarbacken stöttes en kull tjädrar upp. En tupp slog upp i en grantopp. Första fikapausen blev det efter 2,6 km uppe på Peter Nilsberget - 324 m öh.

Nästa "kafferast" blev vid Eskils koja - där Aulis gjorde en liten mysig brasa.

TACK - Aulis för en spännande guidning i en "överlägsen" NATUR och MILJÖ !

Kaljoxadalen är ett av Örebro läns största skyddade vildmarksområden. Det gränsar i norr mot reservatet Nittälvsbrännan och tillsammans har reservaten en yta på drygt 700 hektar. Kaljoxadalen är ett variationsrikt landskap med såväl berg och skog som hedar och myrar. Det gör att reservatet också har ett rikt växt- och djurliv.

Kaljoxadalen erbjuder ett brett spektrum av naturtyper. Längst i nordväst reser sig

tre skogklädda bergshöjder med svårtillgängliga sluttningar och rasbranter. Öster om bergen övergår landskapet i småmyrar och hedskogar. Tallhedarna avslutas österut i en brant sluttning med högväxt blandskog. Därefter tar en översvämningszon vid med gamla slättermarker intill den oreglerade Nittälvens slingrande vattenfåra. Större delen av reservatets mer orörda skogar finns i den svårtillgängliga bergstrakten i nordväst.

Landskapets påverkan av naturliga skogseldar upphörde i stort sett i början av förra seklet. Sammansättningen av de mest orörda barrskogarna är ändå till stor del ett resultat av upprepade bränder i äldre tid. Skogstäcket i Kaljoxadalen domineras av brandpräglad tall- och barrblandskog.

I hela reservatet förekommer spridda brandspår i gamla stubbar och levande tallar. Dessa tallar är ofta 200-350 år gamla. Enstaka träd är till och med över 400 år. Framförallt på de högsta höjderna står flera av de äldsta tallarna. ■

Smalnäbbad nötkråka gillar cembratall

I Sverige finns två raser av nötkråkor, en sydlig och en nordlig. Den sydliga har tidigare kallats tjocknäbbad nötkråka, medan den nordliga haft epitetet smalnäbbad. I höst har smalnäbbad nötkråka rapporterats från Hallstahammar och Fagersta. Den kallas ibland även sibirisk nötkråka.

Vad skiljer då den smalnäbbade från den tjocknäbbade?

Den smalnäbbade är en sentida invandrare i norr som kunnat etablera sig tack vare parker och andra planteringar. Där finns det nämligen ofta cembratallar och det gillar de nordliga nötkråkorna. De sydliga är mer förtjusta i hasselnötter.

Idag är det tveksamt om vi över huvud taget ska använda dessa rasnamn. Det är nämligen ofta påfallande svårt att avgöra om en fågel är tjocknäbbad eller smalnäbbad. Kanske är det till och med så att de båda raserna blandar sig med varandra i en övergångszon genom södra Norrland och Svealand?

Går vi några decennier tillbaka i tiden fanns nötkråkan enbart i södra Sverige, ungefär upp till i höjd med Dalälven. Norr därom var arten ovanlig och sågs bara vissa år. Då handlade det dessutom om fåglar som var på svältvandring från Sibirien, det vill säga det vi i fågelsammanhang kallar för invasion. Sådana invasioner förekom med flera års mellanrum och i varierande omfattning. Även den sydsvenska nötkråkan kan uppträda invasionsartat, men då ser vi det främst i form av fåglar som är på väg att flytta ut ur Sverige, till exempel vid Falsterbo.

Nötkråkan är en kråkfågel och som sådan också en allätare. Men likt flera andra fåglar är den specialiserad på en viss typ av föda. För den sydsvenska är det som sagt hasselnötter som gäller, för den nordliga cembratallens frön. Dessa frön är stora, ungefär som pinje-

FOTO: LENNART MAARA

nötter, och längre söderut i Europa finns det också nötkråkor som huvudsakligen lever på frön från pinjetallar. Vid fågelmatningarna är nötkråkorna inte kräsna. Tvärtom äter de både vegetabilisk och animalisk föda av olika slag, exempelvis såväl jordnötter som talg.

Under hösten hamstrar nötkråkorna nötter respektive tallfrön. De lägger upp stora förråd ska räcka över vintern och som basföda för nästa års ungvall. Studier som gjorts har visat att nötkråkorna har ett osvikligt minne för sina förråd, samt att de kan hitta dessa även om de skulle döljas under en halvmeter snö! Men vissa år slår frösättningen fel. Då tvingas nötkråkorna utvandra för att försöka hitta mat.

Det är alltså utvandringar av detta slag som fört sibiriska nötkråkor till samhällen längs Norrlandskusten. Där upptäckte fåglarna att det här och var fanns planterade cembratallar och att dessa i vissa fall hade rikligt med välfyllda kottar.

Nötkråkorna stannade upp – och tillräckligt många blev kvar för att bilda grunden för små nya populationer. Detta hände första gången i slutet av 1970-talet, och nya inflöden därefter har inneburit att det nu häckar nötkråkor i eller i anslutning till flera tätorter hela vägen från Gävle norrut till Haparanda. ■

Källa: SOF-Birdlife

Obsar hämtade från rapportsystemet Artportalen 16/7 - 31/10 2017

Observationerna är ej granskade
av RK eller RRK.

Text: Gunilla Hammarström

Juli

10 ex. **bändelkorsnäbb** sågs vid Djupdals-
höjden, Ljusnarsberg sn. den 19 och ett ex.
sågs i Bockmurholmen, Västervåla sn. den 29
och ett ex. i Frövi, Näsby sn. den 31.
4 ex. **smalnäbbad nötkråka** sågs i Hallsta-
hammar, Hallstahammar sn. den 24.
45 ex. **kustsnäppa** sågs vid Bockmurholmen,
Västervåla sn. den 29.
En lyckad häckning av **mindre flugsnappare**
har rapporterats från Rällen, Ljusnarsberg sn.

Augusti

1 ex. **brun glada** har rapporterats från dels
Morskogsjön, Ramsberg sn. den 5 och dels
från Gnien, Ramnäs sn. den 7.
1 ex. adult hane **stäpphök** har setts i Norsa,
Munktorps sn. den 4, vid Västersjön, Sura
sn. den 13, vid Missionshuset, Himmetsa sn.
den 14, i Vretberga, Medåkers sn. den 14, vid
Viby storäng, Arboga sn. den 15 och i Årby,
Hallstahammar sn. den 21.
1 ex. **äggretthäger** sågs i Frövisjön, Skultuna
sn. den 16, som mest 4 ex. i Norrmogen,
Ramsberg sn. den 19-20, 1 ex. i Gammelbo,
Ramsberg sn. den 22 och 1 ex. i Gnien, Ram-
näs sn. den 31.
1 ex. **röd glada** rapporterades från Ramnäs 1,
9 och 15 och 1 ex. från Ervalla, Torpa den 1.
2 ex. **smalnäbbad nötkråka** sågs i Fagersta,
Västanfors sn. den 14.
2 ex. **bändelkorsnäbb** rapporterades från
Högbymaden, Ramnäs sn. den 16 och 2 ex.
från Nora, Nora sn. den 28.
1 ex. **lappuggla** sågs i Ramsbergs sn. den 8.
1 ex. **jorduggla** sågs vid Siggesmuren,
Möklinta sn. den 26.
1 ex. **härfågel** sågs i Friggesboda, Linde sn.
den 28.

September

1 ex. **tajgasångare** rapporterades från Semla
slamdammar, Västanfors sn. den 17 och från
Dyvikskvarn, Ångsö sn. den 23-24.
1 2K hane **aftonfalk** sågs vid Högbymaden,
Ramnäs sn. den 7.
1 adult hane **stäpphök** rapporterades från
Stora Toften, Fläckebo sn. den 10 och från Ar-
boga flygplats, Arboga sn. den 21. 1 ex. adult
hona sågs vid Lövtaspången, Asköviken,
Dingtuna sn. den 16.
2 ex. **äggretthäger** sågs i Gullvalla mosse, Kila
sn. den 19.
1 ex. **större piplärka** sågs i Södra Ås, Nora
sn. den 23.
1 ex. **bändelkorsnäbb** rapporterades från
Lilla Sandsjön, Hällefors sn. den 7 och 2 ex.
från Gnien, Ramnäs sn. den 10.
1 ex. **smalnäbbad nötkråka** sågs i Fagersta,
Västanfors sn. den 27.
1 ex. **hökuggla** rapporterades från Sirsjötorp,
Grythyttans sn. den 21 och från Svinhöjden,
Stora Tomsjön, Hällefors sn. den 26.
1 ex. **vitryggig hackspett** sågs i Sala den 16.
6 ex. **tallbit** sågs i Baståsen, Sura sn. den 10.

Oktober

1 ex. **tajgasångare** rapporterades från Agueli-
parken, Sala sn den 3 och 1 ex. från Älvhyt-
tan, Vikers sn. den 4.
1 ex. **bändelkorsnäbb** sågs i Lilla Värhult,
Ramsbergs sn. den 8.
1 ex. **tallbit** rapporterades från Romstjärn,
Västervåla sn. 9.
1 ex. **hökuggla** rapporterades från Stora
Tomsjön, Hällefors sn. den 9 och 19, och från
Paradiskullen, Hällefors sn. den 9 och 19.■

Västmanlands lokala klubbar

Arboga Fågelklubb

c/o Seppo Leppälampi
Emausvägen 1
732 33 ARBOGA
076-645 9780
seppoleppalampi@hotmail.com
www.arbogafk.net/

Fagersta Fågelskådare

c/o Jan Hellström
Svedjevägen 24
737 43 FAGERSTA
070 213 9665
lahol7@hotmail.com
www.fagerstafagelskadare.se

Frövi Fågelklubb

c/o Anders Hjerling
Näsbygatan 22
71831 FRÖVI
072-305 8690
anders.hjerling@telia.com
http://birds.nu/ffk.htm

Hallstahammars Naturskyddsförening

c/o Christer Andersson
Ryttarvägen 13
73494 STRÖMSHOLM
070-744 34 81
christer.andersson13@telia.com

Hedströmsdalens Ornitologiska Förening

c/o Tina Nordberg
Väsjo Skola 3
731 13 KOLSA
070-303 1610
tina_nordberg@hotmail.com
www.alcedoattis.se/

Hällefors Ornitologiska Förening

c/o Gunde Persson
Hammargatan 30
712 60 GRYTHYTAN
070-642 84 91
gundepersson@hotmail.se
www.halleforsornitologiskaforening.se/

Nora Biologiska Förening

c/o Peter Bernövall
Gunnarsbergsgatan 14
713 32 NORA
070 212 3658
rasputin53@hotmail.com
www.norabf.se/

Ramnäs Virsbo Naturklubb

c/o Sören Larsson
Norrbyvägen 38
730 60 RAMNÄS
070 5678 725
soren20@telia.com
www.hemsida.net/suranatur/

Sala Fågelklubb

c/o Kalle Källebrink
Altuna Dragmansbo 4
749 71 FJÄRDHUNDRA
070 640 0501
kalle.kallebrink@gmail.com

Skultuna Naturklubb

c/o Börje Eriksson
Kumlagatan 9
723 42 VÄSTERÅS
070 712 8820
borje43@gmail.com

Ställdalens Naturstudieklubb

c/o Thyra Lundell
Tallvägen 9
714 72 STÄLLDALEN
0580-201 66
tallvagen@swipnet.se

B FÖRENINGSBREV

Returadress
Fåglar i Västmanland
c/o Ulf Carlson
Byggmästarev 20
734 40 Hallstahammar

Västmanlands Ornitologiska Förening
www.birdlife.se/vof